

vi njiv. Krmne rastline, vključno s koruzo za silažo, bodo sicer zaradi nujno potrebne dodatne krme še vedno prevladovali, ostala pridelava pa se bo v vedno večji meri morala specializirati. Še pomembnejšo vlogo bo morala imeti intenzivna vrtnarska in cvetličarska proizvodnja, bodisi na prostem ali v rastlinjakih. Tudi tradicionalno pridelovanje sadja, predvsem pa jagodičja na območju Posavskega hribovja bi moralo razširiti svojo ponudbo tako glede obsega kot tudi glede proizvodnega izbora.

Brez združevanja kmetov v proizvodne, predelovalne in prodajne skupnosti kmetijstvo v zaledju mesta prav gotovo ne bo več dolgo zmoglo stroškovno in dohodkovno konkurirati ponudbi hrane, ki prihaja od drugod. To velja tako za klasično pridelavo in neposredno prodajo na živilskem trgu kot tudi za organizirano in specializirano pridelavo, ki se odvija na večjih kmetijah.

Proizvodna usmeritev, ki bi jo v bližini tako velikega mesta, kot je Ljubljana, veljalo spodbujati, je biološka (naravi prijazna) pridelava. Pridelava zdrave in kakovostne hrane v točno določenem in kontroliranem okolju postaja tako z okoljskega kot tudi dohodkovnega vidika vse bolj zanimiva. Pri tovrstnem kmetovanju je nujno organizacijsko povezovanje, še posebej pri predelavi proizvodov. S tem v zvezi je potrebno poudariti pomen manjših, fleksibilnih mlekarn, klavnic, pekarn in drugih obratov, ki brez večjih organizacijskih težav svojo proizvodnjo prilagajajo zahtevam bioproizvodnje, hkrati pa nudijo pomembno dodatno ali pa osnovno zaposlitev prebivalstvu.

Pri prodaji pridelkov je pomembno tako povezovanje pridelovalcev med seboj (pri organiziranju prodajne mreže) kot tudi pridelovalcev in potrošnikov. Potrebno je spodbujati izoblikovanje posebnih skupnosti pridelovalcev in potrošnikov, v okviru katerih se s pomočjo neposrednih stikov zelo hitro povečuje predvsem prodaja na domu oziroma »na pragu kmetije«. Poleg možnosti za prodajo na kmetiji ali preko specializiranih manjših prodajalnih ne smemo pozabiti, da se v trženje kakovostnih proizvodov lahko uspešno vključuje tudi turizem. Različne turistične in gostinske organizacije lahko s pomočjo lokalno pridelanih in predelanih proizvodov širijo svojo ponudbo, s tem pa pomagajo tudi pri ohranjanju lokalne identitete prostora.

Pri načrtovanju razvoja kmetijstva na območju mestne občine Ljubljana bo v prihodnje več pozornosti vsekakor potrebno nameniti učinkovitejšemu vključevanju te panoge v širši gospodarski in socialni prostor. Dolgoročni temeljni cilj tako agrarne kot tudi splošne gospodarske in družbene politike mora biti ohranjanje funkcionalne sposobnosti prostora. Če hočemo ohraniti v teh območjih gospodarsko in življenjsko kvaliteten prostor, moramo preusmeriti razvoj na teh območjih v dejavnosti, ki bodo maksimalno izkoriščale komparativne prednosti tega okolja. Vsekakor je potrebno sočasno ter koordinirano uvajanje in delovanje različnih gospodarskih aktivnosti. Izkušnje iz mnogih držav kažejo, da je za zagotavljanje višje dohodkovne ravni in s tem višjega življenjskega standarda v mestnih in primestnih območjih nujen usklajen razvoj kmetijstva, s kmetijstvom povezanih dopolnilnih dejavnosti ter drugih, predvsem terciarnih in kvartarnih gospodarskih dejavnosti.

PROJEKT CELOSTNEGA RAZVOJA PODEŽELJA IN OBNOVE VASI

STANKO PELC

*Prežganje leži v Posavskem hribovju na višini 600 m
na skrajnem vzhodnem robu ljubljanske občine (fotografija M. Gabrovca).*

Po osamosvojitvi Slovenije in po spremembi političnega sistema se je povečalo zanimanje za podeželje, kar kažejo tudi posamezne knjige, ki so izšle v tem času, npr.: Prihodnost slovenskega podeželja (Barbič 1991), Podeželje – vrt prihodnosti: nove možnosti (Glück, Magel 1993). V okviru Jugoslavije se slovenskemu podeželju ni namenilo sistematične pozornosti. Če pa že, je šlo vedno za parcialno reševanje posameznih problemov oziroma izvajanje razvojnih načrtov. Velja se spomniti tudi podeželju izrazito nenaklonjenih časov v obdobju socialističnega razvoja, ko je za napredno veljala predvsem industrija, vse kar je bilo povezano s kmetijstvom in podeželjem pa za nazadnjaško. Kljub temu Slovenija k sreči ni doživela pretirane urbanizacije. Lahko bi rekli, da je ta ostala v normalnih okvirih, ob močnih urbanizacijskih vplivih na podeželju. V območjih, ki so pod močnejšim gravitacijskim vplivom mest, se je zato zelo spremenila socialna, zaposlitvena in izobrazbena struktura prebivalstva. V bolj oddaljenih območjih pa je prišlo do obsežnejše depopulacije, staranja prebivalstva, ozelenjevanja in ogozdovanja. V času, ko je bilo v okviru Jugoslavije tudi za razvito Slovenijo ugotovljeno, da ima svoja nerazvita območja, so ponekod na slovenskem podeželju dobili

posamezne industrijske obrate, druge nove ceste ipd. Velikost nerazvitih območij se je stalno spreminjala. Seveda ne zato, ker bi uspeli nekatera spremeniti v razvita, ampak zato, ker so se spreminjali kriteriji. Danes nihče ne ve, koliko sredstev se je v imenu razvijanja nerazvitih v obliki raznih pomoči prelilo na ta območja in koliko neznano kam. Še manj pa je mogoče ugotoviti, kakšen je bil njihov učinek. Zato se ne gre čuditi, da so se na kmetijskem ministrstvu začeli ozirati v svet in da so v bavarskem sistemu razvijanja podeželja in obnove vasi videli uspešen primer, vreden posnemanja. Pri tem je bilo žal prezrto dejstvo, da Bavarska za to dejavnost v primerjavi s Slovenijo namenja bistveno večja sredstva tako v finančnem kot v organizacijskem smislu.

Projekt CRPOV (Celostni razvoj podeželja in obnova vasi) ni namenjen le najmanj razvitim podeželskim območjem. Zato je svoje mesto v okviru projekta lahko dobil tudi košček podeželja v zaledju Ljubljane, ki po reformi lokalne samouprave pripada sedanji mestni občini in o katerem je govora v nadaljevanju tega prispevka.

NEKAJ TEMELJNIH DEJSTEV O PROJEKTIH CRPOV V SLOVENIJI

Na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP) so se lotili izvajanja programa celostnega razvoja podeželja in obnove vasi (CRPOV) leta 1991. Poleg tujih zgledov je na to vplivala tudi nakopičenost raznovrstnih problemov na našem podeželju. To je narekovalo uporabo celostnega pristopa. Reševanje samo posameznih problemov je neučinkovito. Izgradnja nove ceste, ki nedvomno bistveno izboljša dostopnost, lahko celo povzroči večje odseljevanje, namesto da bi ga preprečila. Enako velja za vlaganje zgolj v izgradnjo turističnih zmogljivosti na kmetijah brez izgradnje potrebne infrastrukture, izobraževanja prebivalstva, urbanistične in krajinske ureditve območja itn. Pozitivne razvojne spremembe je mogoče doseči le s celostnim pristopom in z upoštevanjem potreb in želja prebivalcev ter razvojnih možnosti območja.

V CRPOV kot državni projekt je bilo leta 1991 vključenih prvih 17 naključno izbranih lokacij. Namen projekta je bil od vsega začetka usposabljanje prebivalcev slovenskega podeželja za razvojne dejavnosti. Iz gradiv MKGP je razvidno, da je bil namen projekta:

- celostno reševati probleme podeželja in vasi,
- varovati, ohranjati, razvijati značilnosti podeželja in vasi,
- aktivirati razvojne usmeritve, ki bodo zagotavljale nadaljnji razvoj,
- varovati vrednote podeželja in vasi ter
- vzpodbuditi interese prebivalcev podeželja in vasi za uresničevanje zastavljenih ciljev (pomoč za samopomoč).

Izvajanje projekta na posamezni lokaciji poteka v treh delih (Pelc 1999): priprava, uvajanje in izvajanje. Pripravljalni del se odvija na pobudo prebivalcev območja, ki se želijo vključiti v projekt. Obsega okvirno opredelitev značilnosti in problemov območja ter ključne interese in ideje prebivalcev. Hkrati je v tem okviru treba ugotoviti, kolikšna je stopnja motiviranosti prebivalcev za skupno delovanje pri odpravljanju problemov in uresničevanju razvojnih ciljev. Na podlagi tega občina lahko sodeluje na razpisu MKGP za dodelitev sred-

stev za sofinanciranje projekta uvajanja CRPOV in izdelave razvojnega projekta za izbrano območje (lokacijo).

Program uvajanja in izdelave projekta CRPOV občina na podlagi javnega razpisa odda v izvajanje za to usposobljeni izvajalski organizaciji. Ključni dejavniki, pomembni za uspešnost tega dela projekta na lokaciji so:

- prebivalci območja (lokacije),
- občina (lokalna skupnost),
- strokovna organizacija (izvajalec).

Brez njihovega stalnega in tvornega sodelovanja ni možnosti za uspeh. Program uvajanja je namenjen izobraževanju prebivalcev in njihovemu usposabljanju za celostno razvojno razmišljanje in delovanje. Prebivalci razmišljajo o možnostih in priložnostih območja ter ovirah in nevarnostih. V okviru petih tematskih sklopov analizirajo razvojne možnosti, zbirajo ideje in jih v nadaljevanju razvijejo do stopnje podprojektov za uresničevanje razvojnih ciljev. Strokovna (izvajalska) organizacija mora skrbeti za vzpodbujanje lastne ustvarjalnosti prebivalcev in za strokovno pomoč na poti od želja in idej do razvojnih podprojektov, ki sestavljajo zaokroženo celoto (krovni projekt CRPOV za območje). Pomembno je ugotoviti, kakšno je po mnenju prebivalcev željeno ciljno stanje (opredelitev »razvojne vizije« kraja). Iz tega je treba izluščiti razvojne cilje in oblikovati ustrezne projekte za njihovo uresničitev. Za uspešnost projekta je izredno pomembno, da:

- so to res cilji čim večjega števila prebivalcev območja,
- prebivalcem pri uresničevanju finančno in strokovno pomaga njihova »lokalna skupnost«,
- obstajajo razne oblike notranje motivacije prebivalcev (temeljni razvojni motiv),
- se oblikuje skupina prebivalcev območja, usposobljena za uresničevanje razvojnih projektov (razvojno jedro območja – vzpodbujevalci razvojnih dejavnosti na vseh področjih),
- nastane kakovosten pisni izdelek, ki vsebuje razvojno analizo in predloge podprojektov za uresničevanje zastavljenih razvojnih ciljev (čimbolj akcijski načrt za delovanje in ukrepanje z določenimi prednostnimi nalogami oziroma projekti).

Uspešno zaključenemu programu uvajanja sledi izvajanje projekta CRPOV. V tem okviru se uresničuje podprojekte krovnega projekta običajno s finančno podporo različnih državnih resorjev. Projekti so lahko individualni (posamezni investitorji običajno lahko pridobivajo ugodnejše kredite) ali skupni (te običajno z določenim deležem v celotni investiciji podprejo resorna ministrstva in občina).

Ker so bila finančna sredstva, ki jih je MKGP namenjala za CRPOV, vedno nekajkrat manjša od povpraševanja s strani območij, ki so se želela vključiti v projekt, je bila finančna podpora za posamezno območje skoraj vedno bistveno premajhna, da bi lahko videli otipljive rezultate v doglednem času. Učinkovitost projekta je v tem smislu majhna, čeprav njegov pomen nikakor ni zanemarljiv. Poseben problem je tudi neusklajenost različnih resornih ministrstev, ki imajo vsako zase tudi izrazito premalo sredstev za vse razvojne potrebe slovenskega podeželja, kar še dodatno prispeva k omenjeni drobitvi sredstev in premajhni učinkovitosti razvojnih pomoči.

ZAČETKI PRVIH PROJEKTOV CRPOV NA OBMOČJU NEKDANJIH LJUBLJANSKIH OBČIN

Od leta 1991 do 1995, ko je bila Ljubljana kot glavno mesto Slovenije še razdeljena na 5 občin, je o njej krožila krilatica, da je to edino glavno mesto Evrope, kjer na ozemlju občine, kamor glavno mesto sodi, živijo medvedi prosto v naravi, torej v svojem naravnem okolju. Poleg mesta so tedanje občine obsegale še prostorsko precej obsežnejši podeželski del, in to ne le najbolj urbaniziranih obmestnih območij, temveč tudi posamezna že precej odmaknjena in slabše dostopna hribovita območja.

Zaradi tega je bilo veliko zanimanja za projekte CRPOV tudi v ljubljanskih občinah. Eden od ciljev projekta CRPOV na državni ravni je bil, da so projekti CRPOV čim bolj enakomerno razpršeni po celotnem ozemlju države, kar naj bi imelo ugoden vpliv tudi na območja v sosesčini območij s projekti CRPOV.

Na območju nekdanjih ljubljanskih občin je prvi pionirski projekt stekel že leta 1991 na Rakitni. Naslednje leto se je začel projekt Mali Vrh, ki je kasneje prerastel v projekt za celotno krajevno skupnost Besnica. Leta 1993 sta bila v projekt CRPOV vključena Lipoglav in Črni Vrh, leta 1994 pa še Vodice. Po oblikovanju mestne občine Ljubljana je bila večina podeželskega območja nekdanjih ljubljanskih občin vključena v nove obmestne občine. Tako so območja kjer je potekal CRPOV, zdaj v občinah Brezovica, Vodice in Dobrova – Polhov Gradec. V okviru mestne občine Ljubljana sta ostali le območji KS Besnica in KS Lipoglav. Skupaj ti dve območji obsegata v glavnem večji del celotnega podeželja v okviru mestne občine. Pred letom 1995 je to območje pripadalo občini Ljubljana Moste, ki je posvečala problematiki podeželja veliko pozornosti, kar je bilo za izvajanje projektov CRPOV zelo ugodno.

PROJEKT CRPOV V KRAJEVNI SKUPNOSTI BESNICA

Leta 1992, ko s projekti CRPOV v Sloveniji še nismo imeli veliko izkušenj, se je s prvimi skromnimi poizkusi ta projekt začel tudi na Malem Vrhu v KS Besnica. Pri tem projektu je šlo še za izrazito individualen pristop, saj bi pri Malem Vrhu težko govorili o območju – gre za naselje, ki ga sestavlja le nekaj domačij. Kljub temu pa so bile tu pridobljene pomembne izkušnje in zamisli za kasnejše projekte, ki so bili uresničeni ali pa načrtovani samostojno oziroma v okviru projekta CRPOV za celotno KS Besnica.

Program uvajanja CRPOV in izdelava razvojnega projekta sta z razširitvijo območja na celo KS Besnica že v celoti potekala po metodologiji, ki jo je ob izkušnjah iz prvih let izvajanja projekta na državni ravni oblikovala strokovna ekipa MKGP.

Program uvajanja se je začel leta 1993 in je bil sestavljen iz predavanj ter delavnic v okviru petih tematskih sklopov (družbeni, delovni, kulturni, naselitveni in življenjski prostor). KS Besnica obsega dolino Besnice z naselji po slemenih hribov severno, južno in vzhodno od doline. Območje spada v skrajni jugozahodni del Posavskega hribovja. Gravitacijsko je območje enotno le v tem smislu, da v celoti gravitira k Ljubljani – predvsem k vzhodnemu delu, kjer je zaposlenih največ tamkajšnjih prebivalcev, hkrati pa je v Sostrem tudi centralna

osnovna šola za to območje. Notranje pa je območje precej nepovezano in Besnica kot središče KS ni dovolj opremljeno naselje, da bi lahko odigrala ustrezno povezovalno vlogo. Temu je bilo treba prilagoditi tudi delo na terenu, zato so sestanki, ki so se eno leto odvijali v razmiku treh tednov, potekali izmenično v krajih, kjer so na tem območju podružnične šole (Besnica, Janče, Javor, Prežganje). Poleg sestankov in terenskih ogledov, v okviru katerih je bila skupaj s prebivalci območja opravljena analiza stanja in razvojnih možnosti, je v tem času stekla tudi akcija za oživitve »praznika jagod« in označitve domačij z enotnimi označevalnimi tablami. Ob podpori občine je bil v okviru terenskega dela posnet tudi video film, v istem času pa je bila s sofinanciranjem MKGP urejena prireditvena ploščad pred planinskim domom na Jančah.

Največja razvojna priložnost območja je njegov geografski položaj v neposredni bližini glavnega mesta države in razmeroma ohranjena kulturna krajina. Zaradi hribovitosti območja so razmere za kmetijstvo manj ugodne kot npr. na ljubljanskem polju, vendar zaradi tega, ker je območje v veliki meri tudi rekreacijski prostor mestnega prebivalstva, obstajajo dobre možnosti za prodajo na domu (kmetije odprtih vrat) in s tem za boljši zaslužek. Iz istih razlogov se ponujajo možnosti dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, vključno s turizmom.

Na območju je bilo v preteklosti pomembno sadjarstvo, pred nekaj desetletji pa se je močno uveljavilo pridelovanje jagod, ki je kasneje nazadovalo, v devetdesetih letih pa se je ta dejavnost na območju spet močneje razmahnila. Prav pridelovanje jagod je postalo glavni povezovalni dejavnik, saj je prisotno v vseh delih območja. To naj bi bil tudi osrednji razvojni motiv, ki bi deloval združevalno in pripomogel k večji samozavesti prebivalcev, k njihove- mu poistovetenju z območjem ter s skupnimi razvojnimi cilji. Zato je bilo območje opredeljeno kot »dežela jagod« (med Javorom in Jančami), osrednja prireditve, ki naj bi prerasla z golj krajevni okvir, pa je dobila ime »Slovenski podeželski praznik jagod«. Zaradi utrjevanja identitete »dežele jagod« je nastala tudi Zgodba o deželi jagod. Ta osrednji motiv je bil zamišljen kot izhodišče za nadaljnje ideje, ki bi pomagale ustvariti posebno prepoznavnost območja, zaradi česar naj bi postalo turistično zanimivejše in s tem bolj obiskano. To bi omogočilo povečanje dohodka. Praznik jagod na Jančah naj ne bi bil več povsem običajna veselica, ampak naj bi se vsebinsko povezoval ne le s podeželskimi značilnostmi, temveč predvsem z jagodami in z motiviko Zgodbe o deželi jagod.

Pomembnejših kulturnih in naravnih spomenikov območje nima. Ima pa dovolj privlačnih zanimivosti, ki jih je mogoče s pridom izkoristiti za pritegnitev obiskovalcev iz mesta (manjši lehnjakov slap, vodni mlin, na novo urejena gozdna učna pot itn.). Ureditev in oglaševanje vseh teh zanimivosti v okviru enotne ponudbe območja pa zahteva precej dela in sredstev.

Poglavitni problemi območja so tako kot na večini slovenskega podeželja povezani z neurejeno komunalno infrastrukturo. V času uvajanja CRPOV je bila v ospredju predvsem modernizacija cest (asfaltiranje). Prva želja prebivalcev podeželskih naselij je običajno imeti asfaltno povezavo z najbližjim gravitacijskim središčem. Enako pomembna je le še ureditev oskrbe z vodo. Slednja je bila na območju pomembna ne le zaradi izboljšanja kakovosti življenja tamkajšnjega prebivalstva in ureditve temeljnih pogojev za sprejem gostov, temveč tudi zaradi namakanja (jagodnih nasadov).

Območje je bilo slabo oskrbljeno tudi z družbeno infrastrukturo. Na območju ni bilo centralne šole, stalne ambulante ali pošte. Celo trgovin z mešanim blagom je primanjkovalo. Kar se oskrbe in storitev tiče, je bilo torej prebivalstvo območja skoraj v celoti odvisno od Ljubljane. Kljub drugačnim željam domačinov prav velikih možnosti za bistveno izboljšanje ni zaradi premajhne gostote prebivalstva. Večji turistični obisk bi lahko omogočil večji obseg trgovinske dejavnosti, namenjene domačemu prebivalstvu in obiskovalcem.

Turistična ponudba na začetku projekta CRPOV ni bila posebno pestra. Turizem na kmetijah se je šele začel razvijati, še bolj je to veljalo za ponudbo kmetij odprtih vrat. Ponudba je bila v glavnem omejena na jagode in žganje, na posameznih kmetijah pa so ponujali tudi marsikaj drugega, od sezonske zelenjave do doma pečenega kruha in slaščic. Popestritev ponudbe in organiziran nastop na trgu sta kot enega od temeljnih projektov narekovala ureditev »Sadne ceste«. Projekt njene ureditve je prevzela agencija Vas (1996), izdelavo tabel za označitev pa Domgrad (1996). Oglaševanje sadne ceste je prav tako bilo podprto s sredstvi MKGP, zanj pa je skrbel Studio Uno (1998). S tem so bili za območje ustvarjeni temeljni pogoji za boljše prodajo na tukajšnjih kmetijah pridelane in predelane hrane.

SKLEP

Slovenija nima velemest, v katerih bi živel prebivalstvo, v celoti odtujeno od podeželja. Večina naših meščanov ima pogoste stike in večinoma tudi močne vezi z območji zunaj mest. Zato je zanje podeželje nekaj povsem običajnega in samo po sebi umevnega. Odnos do podeželja je pogosto sentimentalno obarvan s spominom na otroštvo, različna praznovanja ipd. To narekuje povsem drugačno vrsto ponudbe kot pa v primeru, če bi imeli opravka s prebivalci velemest, ki mesece in celo leta ne pridejo v stik s podeželjem. Za te je zanimivo tudi dopustovanje na podeželju, seveda z ustreznim programom dejavnega dopustovanja. Za naše meščane pa je predvsem zanimiva ponudba domače hrane in pridelkov, pridelanih brez umetnih gnojil in »škropljenja« (organska oz. bio pridelava).

Za podeželje v mestni občini obstaja nevarnost, da postane neke vrste mestni krajinski park in močno obremenjeno rekreacijsko območje mesta. Hkrati pa je to tudi priložnost, da tod živenci prebivalci v večji meri ustvarjajo dohodek na lastnem domu in da kupci pridejo k njim namesto obratno. Razmeroma veliko osredotočenje prebivalstva in skoraj vseh pridobitnih dejavnosti v Ljubljani prinaša mestni občini sorazmerno večje prihodke kot jih imajo druge občine. Zaradi tega so tudi možnosti za večje razvojne podpore razmeroma majhnemu podeželskemu območju toliko boljše. Pri tem je treba upoštevati komplementarnost med mestnim in podeželskim delom občine. Nikakor ne bi smeli prevladati enostranski interesi na škodo prebivalcev enega ali drugega območja. Hkrati je treba upoštevati, da je mesto povezano tudi s podeželskimi območji zunaj mestne občine. Zaradi prednosti, ki jo ima obravnavano območje zaradi umestitve v mestno občino, bi lahko postalo vzorčni primer zglednega celostnega urejanja podeželja na obrobju mesta.

UVELJAVLJANJE INTENZIVNEGA PRIDELOVANJA V RASTLINJAKIH

DRAGO KLADNIK

Ena od glavnih usmeritev pridelave v rastlinjakih je cvetličarstvo (fotografija I. Rejec Brancelj).

Ljubljana z bližnjo okolico ima okoli 400.000 prebivalcev, kar pomeni, da je tudi velik potrošnik zelenjave in cvetja. Oskrbo ljubljanskih tržnic je prizadela zmanjšana dobava z območij nekdanje skupne države, ki so slovenski trg tradicionalno zalagala z nekaterimi vrtninami, zlasti paradižnikom in papriko. Mnogo manj je bila prizadeta oskrba s tistimi vrtninami, s katerimi tržnice tradicionalno zalagajo pridelovalci z obrobja mesta. Tržišče se je odzvalo s povečanim uvozom iz držav Evropske zveze, s čimer se je sezona založenosti podaljšala, a so ob tem porastle tudi cene. Ker je večina pridelkov hitro pokvarljivih in ne prenesejo dolgotrajnih prevozov, obstajajo v pospeševanju lastne pridelave precejšnje rezerve, seveda ob upoštevanju prostorskih in okoljskih omejitvenih dejavnikov.

Rastlinjaki se na obrobju mesta hitro širijo in s svojim vpadljivim videzom spreminjajo pokrajinsko podobo. Kljub estetskim pomanjkljivostim je tovrstna dejavnost pomembna, še posebno z vidika potrebne intenzifikacije našega kmetijstva ob vključevanju Slovenije v Evropsko zvezo. Zaradi razdrobljenosti naših majhnih kmetij je prav intenzivno vrtnarstvo ena od